

Framstegstankens fiender

Av Jacob Arfwedson

Genteknik är farligt. Liksom växthuseffekten. För att inte tala om kärnkraft. Eller kloning. Och globaliseringen, sen... Guy Sorman gör upp med rädslans profeter.

ANTLIGEN, frestas man utbrista. Vi är säkert många som väntat på en välformulerad replik till dem som har framlidne Pierre Bourdieu, Viviane Forrester och Naomi Klein som husgudar. Guy Sormans sjuttonde essä är en regelrätt uppgörelse med framstegstankens dödgrävare, som tror att allt var bättre förr.

Sorman avhandlar i tur och ordning GMO, klimatförändring, kärnkraft, kloning och belyser samtidigt en rad globaliseringsfienders retorik och praktik. Inledningsvis frågar han hur det kommer sig att den anti-vetenskapliga rörelsen fått ett så starkt grepp om den franska samhällsdebatten. Om Pasteur eller makarna Curie hade levat idag skulle de sannolikt tvingats emigrera för att kunna fullfölja sina experiment i lugn och ro. Yrkesdemonstranter som José Bové och Attacs medlemmar kan däremot härja tämligen ostört, och till exempel hugga ner majsodlingar vars enda brott består i att vara mer resistenta och kräva mindre pesticider och gödningsmedel än sina förfäder.

Upphetsningen kring just GMO är ganska obegriplig, särskilt med tanke på att inte en enda olycka, förgiftning eller allergianfall har rapporterats under det kvartssekel som genteknik använts inom livsmedelsproduktion, eller sedan

GMO introducerades. I stället handlar debatten om risker som antingen inte kan beräknas eller som enbart bedöms utifrån deras potentiellt katastrofala (men osannolika) konsekvenser. Annorlunda uttryckt: man skiljer ofta inte på sannolikheter och kalkylerade risker. När omvänd bevisföring upphöjs till regel finns inte längre något utrymme för experiment och nya produkter, eftersom producenterna först måste bevisa att dessa inte kan komma att skada någon, någonstans under över-skadlig framtid.

HÄLSAN TIGER STILL

Men, invänder säkert någon, GMO dödar faktiskt fjärilar! Detta är ytterligare en myt som Sorman avlivar. Biologen John Losey (Cornell) publicerade 1999 en artikel i tidskriften *Nature* om fjärilslarver som dött efter att ha livnärt sig på genmanipulerad majs. Författaren hävdade emellertid aldrig att detta bevisade majsens farlighet, eller att några generella slutsatser borde dras av ett isolerat experiment. Men alla motståndare till GMO kastade sig över artikeln med glädjevrål. Bill Joy, grundare av Sun Microsystems och numera självutnämnd miljöexpert, deklarerade prompt att Loseys artikel bevisade att genmanipulation är fördärlig.

Losey själv protesterade flera gånger mot dylika generaliserin-

gar, men skadan var redan skedd. Saken skulle knappast ha rönt samma uppmärksamhet om artikeln publicerats i en mindre känd tidskrift. Dessutom: om Loseys experiment hade visat att fjärilslarverna mätte bra av det de åt, skulle detta ha noterats? Blott hälsan tiger still.

Debatten om risker förs ofta utifrån premisser som inte bara är ovetenskapliga, utan också paradoxalt nog motverkar den ökade säkerhet som miljöorganisationer och globaliseringsmotståndare säger sig eftersträva. Naturligtvis är världen full av risker; men eftersom total riskaversion är en omöjlighet borde diskussionen handla om hur man utnyttjar risktagande för ökad säkerhet. Härav följer dock att vi accepterar att "säkerhet" inte är ett absolut begrepp, utan någonting som kan upptäckas successivt.

Den indiske jordbruksforskaren Gurdev Khush har ägnat sin livsgärning åt den gröna revolutionen, och leder International Rice Research Institute i Manilla. Här arbetar världens främsta risexperter med att förbättra risproduktionen och gör sina resultat tillgängliga gratis för andra. Här används också GMO för att accelerera förädlingen och höja den årliga produktionsökningen från 2,6 till 5%.

Om tjugo år kommer Asiens riskkonsumenter att ha ökat med en miljard människor; varje försening i Institutets arbete skulle, enligt dessa prognoser, förvärra undernäringen i Asien och i Afrika. Khush har också försökt få GMO-motståndare att besöka IRRI och förklara varför dess verksamhet bokstavligen är en fråga om liv och död för miljoner människor. Men dessa är inte intresserade, kanske därför att Institutet finansieras av Rockefeller- och Fordstiftelserna.

SNABB UPPVÄRMNING?

I Kina däremot används GMO i stor skala, bland annat inom bomullsodling; där är befolkningen i provinsen Hebei särskilt tacksam för gentekniken sedan insekter i princip utrotat bomullsfälten i början av 90-talet. Tack vare en ny variant av bomull tillverkat av Monsanto har hoppet återvänt, liksom de insekter som försvann när de bomullsätande larverna förintades. Innebär inte det samtidigt att jordbrukarna blir beroende av ett multinationellt företag som bara vill tjäna pengar? Jo, naturligtvis; men kanske är det bättre än att vara fast i fattigdom och istället vara beroende av den kinesiska byråkratin och ockerräntor vilket i många fall är alternativet.

Samma rolluppsättning och en liknande pjäs kan beskådas när det gäller debatten om klimatförändring. Osäkerheten i prognoserna är det enda som verkar säkert. Vid den internationella konferensen i Haag i november 2000 sades till en början att genomsnittstemperaturen kommer att öka med 2 grader under det kommande seklet "om ingenting görs". Detta utlöste ingen omedelbar storm i pressen, men när konferensen avslutades två veckor senare hade temperaturökningen plötsligt rakat upp till 5 grader.

Vem fifflade med termostaten? Inga nya hypoteser redovisades, men media refererade utan vidare den nya siffran, trots att det var rena propagandan. Samma siffra upprepades vid en konferens i Shanghai i början av 2001. Men när man ser närmare efter visar det sig att den vilar på märkliga postulat: världsbefolkningen antas öka konstant, energiproduktionen utvecklas inte och tillväxten i den globala ekonomin sätts till 2% om året.

Sedermera visade det sig att 5 grader var ett genomsnitt baserat

på data från International Panel on Climate Change (IPCC). Problemet är dock att samtliga 600 experter på IPCC tror att moder jord blir varmare, medan de som hävdar motsatsen inte betraktas som experter... Klimatforskarna i allmänhet däremot är visserligen ense om att jorden förmodligen blir varmare. Men de uppskattar temperaturhöjningen till en halv grad under de senaste 50 åren, och förmodligen detsamma för det kommande halvsekle, förutsatt naturligtvis att det överhuvudtaget går att göra prognoser för en hel planet.

MENINGSLÖSA GENOMSNITT

I verkligheten är begreppen "globalt klimat" och "medeltemperatur" inte särskilt meningsfulla, trots att de ständigt utnyttjas i debatten, främst av IPCC. Som Sorman påpekar är global warming en teori och inte en vetenskaplig realitet. Men i debatten blir det ofta tvärtom: datorsimulationer över ett sekel behandlas som empiriska observationer. Klimatforskarna däremot mäter lokala temperaturer medan de teoretiska modellerna använder globala genomsnitt.

De senare bevisar emellertid ingenting: Islands östkust har blivit varmare under de senaste tjugo åren, medan västkusten har blivit kallare. Vad säger detta om Island som helhet? Strängt taget inte ett dugg. Temperaturen i Ukraina har ökat med 0,6 grader under de senaste 100 åren, men den har sjunkit med en grad i Nildalen. Vänligen beräkna genomsnittet för Turkiet... Och tvärtemot vad som ofta påstås har Nordpolen blivit kallare de senaste tjugo åren, inte varmare.

Men koldioxidutsläppen då? Till att börja med kan man undra varför just CO₂ är intressantare än metan i sammanhanget. Metan

är inte ofarligare, men det kommer från kor och risodlingar som inte är lika tacksamma att attackera som elverk. Mer "naturliga" föroreningar, liksom.

Om vi godtar att elproduktion är den främsta boven, så blir slutsatsen att kärnkraften i dagsläget är det mest miljövänliga alternativet. Detta hävdar också den brittiske kemisten James Lovelock som betraktas som en av ekologins grundare (men som sällan citeras av kärnkraftsmotståndare). Kärnreaktorer producerar varken CO₂, koloxid eller försurning, och bidrar alltså inte till växthuseffekten.

Kärnkraftverk är också miljövänliga i så måtto att de tar mindre plats i proportion till energiproduktionen samt kräver mindre byggmaterial. Reaktorerna drivs med uran, ett ämne som jorden har nästintill oändliga reserver av och vars utvinning är riskfri. Hanteringen av det radioaktiva avfallet, vars transport vissa demonstranter då och då förhindrar, är väl utprövad och ofarlig. Tjernobyl bevisade inte att kärnkraften är farlig, utan att kommunismen är det.

SVENSK NATURDYRKAN

Sorman ägnar förresten några sidor mild förvåning åt den svenska kärnkraftsdebatten och den lagsiftning från 1986 som förbjuder forskning för förbättring av atomenergi. Hans analys av den lagom galna svenska mentaliteten ger vid handen att naturdyrkan ersatt religionen och han citerar en opinionundersökning (beställd av Vetenskapsakademien) där 90% av de tillfrågade instämde med följande trosbekännelser:

"Jag tycker om att vara i naturen för då har jag känslan att vara del i en större helhet", eller "Naturen är perfekt balanserad mellan djur, människor och växter; ingenting bör rubba den balansen."

Rationella argument biter inte på känslor. Kanske är det med kärnkraftsmotståndet som med kommunismen: det är inte förrän villfarelsen praktiseras fullt ut som anhängarna kan övertygas om att de har fel. När Rysslands planerade tio nya kärnkraftverk exporterar el till Sverige är det möjligen dags att tänka om.

I ett avslutande kapitel möter Sorman ett mindre antal miljöaktivister och globaliseringsmotståndare, till exempel amerikanen

John Zerzan, Zac Goldsmith (son till Jimmy) och den tyske sociologen Ulrich Beck. Doktrinerna varierar kraftigt, från total stenåldersfanatism och våldsromantik (Zerzan, eller ska det stavas Tarzan?) till radical chic-konservatism och konspirationsteorier som understöds med pappas pengar (Goldsmith) till Beck som kräver mer fantasi (?) i samhället, samt att det offentliga tar över forskningen...

Om träd kunde kramas skulle deras känslottringar sannolikt inte

gälla dessa herrar. Jag däremot kramar i andanom de träd som gav papper till Sormans bok; en svensk översättning skulle vara på sin plats.

Jacob Arfwedson (jarfwedson@yahoo.com) är frilansskribent, tidigare forskningsansvarig vid World Association of Newspapers.

BOKFAKTA

Författare: Guy Sorman

Titel: Le progrès et ses ennemis

Förlag: Fayard, 2001

RONALD REAGAN

Reagan var allt som inte Clinton var

Av P J Anders Linder

Förklaringen till Ronald Reagans framgång var hans beundransvärda karaktär, som väckte människors respekt.

DET FINNS många goda skäl att läsa Peggy Noonans nya bok om Ronald Reagan. *When Character Was King* har rent lyriska kvaliteter, med en ton på en gång bitterljuv och full av framtidstro. Den behandlar tunga politiska frågor på ett tillgängligt sätt, och den tecknar en engagerande bild av det dramatiska 1980-talet då Amerika vann det kalla kriget och världen slog in på en ljusare utvecklingsväg.

Dessutom finner man här ett infamt och tankeväckande porträtt av Bill Clinton, trots att denne knappast nämns i texten. Noonan är glasklar mellan raderna: Reagan var allt som Clinton inte var.

Clinton har fått mycket beröm för att ha fört demokraterna mittåt i politiken. Han triangulerade och

stod i, och kastade en hel del unket 1970-talstänkande över bord. Han presiderade över en makalös högkonjunktur och såg till att den stora välfärdsreformen blev verklighet där Reagan inte kom längre än till att beskriva problemet. Men ingen vettig människa som läser *When Character Was King* kan dra någon annan slutsats än att Clintons eftermäle snart kommer att se sig bra luggslitet jämfört med Reagans.

Att göra några bra drag är stort. Att vända spelet är bra mycket större.

Peggy Noonan beskriver Ronald Reagan som en förträfflig människa: humoristisk, ärlig, äkta, värfast. Hon har vänt på många stjärnor för att hitta mindre smickrande historier, men har kommit tomhänt tillbaka till tangentbor-

det. Solskenshistorierna är desto fler: glada kommentarer från sjukbädden direkt efter mordförsöket, generositet mot samhällets små som vänt sig till presidenten med sin sak, chosofrihet och respekt för arbetets värde. Och häri, menar hon, ligger förklaringen till hans framgång. Hans karaktär är beundransvärd och den väckte människors respekt. Sådan skall man vara om man vill utöva ett presidentskap med varaktigt lyster.

Vilka mekanismer får då den sortens människor att beklåda maktens högsta positioner i en modern demokrati? Se där en fråga för statsvetarkåren att sätta tänderna i.

Men boken om Reagan stimulerar till fler reflektioner, inte minst kring betydelsen av fantasi. Var går egentligen gränsen mellan att vara visionär och verklighetsfrämmande, optimistisk och naiv? För det känns ändå som om det verkligen stora med Ronald Reagan inte var hans anekdotförråd och varma hjärta, utan hans envetna övertygelse om att tillvaron kunde vara hopskruvad på ett annorlunda sätt. Att det inte var nödvändigt att världen skulle vara uppdelad i öst och väst. Att kommunismen var ond och onödig. Att det inte var någon naturlag som sade att Amerikas inflation skulle vara